

kalmazása esetén viszont, ha PVC-fólia csomagolására vagy hűtésére keresne adatot a kutató, mindkét esetben megkapná ezt a szabadalmat is, pedig ez a PVC-fólia csomagolásban való alkalmazhatóságát ismerteti, illetve bizonyos PVC-fólia speciális hűtéssel való előállításának lehetőségét veti fel.

A rendszert általában szakszövegek feldolgozására tervezték, így matematikai és gépészeti szövegek feltárására is alkalmas. Fénylyukkártyarendszerünk kezeléséhez természetesen szükség van segédszótár, tézauruszrendszer (lehetőleg szabadlapos) kidolgozására is, mely a szavak szinonim jelentéseire, illetve a tárgykörök egymás alá, ill. fölé rendeltségére is utal. Nagyszámu információ tárolásának szükségessége esetén azonban nem elégedhetünk meg kevésbé tökéletes megoldással. A rendszer gépi feldolgozásra is alkalmas. E feldolgozásmódot szeretnénk alkalmazni a jövőben a nitrogén- és klóralkáli ipari NEVIKI referátumok feltárására.

A szerepkódolásos deskriptorrendszer segítségével a Referativnűj Zsurnál alapján PVC témafigyelést is bevezethetnénk, ami egyben a helyi szabadalmi tájékoztatás problémáját is megoldaná; ugyanakkor fénylyukkártyás tárolással csökkenthetnénk a lap indexeinek lassu megjelenéséből származó hátrányokat is. A tájékoztatás viszonylag kis anyagi és időráfordítással járna, a tájékoztató kartonok a referátum számát, a szabadalom számát és a fenti tárgyszórendszert tartalmazzák, a tárgyszavakat fénylyukkártyára is felvinnénk.

Országos és nemzetközi szintű könyvtári együttműködés Skandináviában

B. NAGY Ernő

A gyorsuló fejlődés könyvtári vetületének egyik paradoxona, hogy a szakirodalom gyűjtési, tárolási, felhasználási-kezelési és visszakeresési módszereinek, technikájának mindenki számára nyilvánvaló, gyors fejlődése ellenére a könyvtárügy - nemzetközi méretekben - egyre nehezebben tud lépést tartani a szakirodalom és a szakirodalmi tájékoztatási igények rohamos felduzzadásával. Amint a gazdasági és politikai integrációs törekvések is a valószínű fejlődést tükrözik, ugyanugy az élet követelményei nyomán alakultak ki világszerte a könyvtárak együttműködési törekvései - a közös erővel eredményesebben megvalósítható szakirodalmi ellátás érdekében.

Egy féléves UNESCO-ösztöndijas tanulmányut során lehetőségem nyílt arra, hogy az integrációs törekvéseikről közismert skandináv országok közül kétőben: Finnországban és Svédországban is tanulmányozhassam - mintegy az eredeti program melléktermékeként - az együttműködési törekvéseket és azok ered-

ményeit. Ezek közül elsősorban a nemzetközi szintű, szubkontinentális kooperáció terén tett kezdeményezéseik az érdekesek számunkra; előljáróban azonban röviden kitérek az o r s z á g o n b e l ü l i együttműködési törekvésekre is.

Ami a legszűkebb körű együttműködést illeti, a h á l ó z a t o n b e l ü l i és a helyi h á l ó z a t k ö z i együttműködés Nyugat-Európában viszonylag kevésbé bontakozott ki. Feltétlenül megemlítendő azonban a helyi (városi) központi folyóiratjegyzékek nagy elterjedtsége; ezeknek a jegyzékeknek a hasznosságát (akár az állománygyarapítás, akár a könyvtárközi kölcsönzés szempontjából) fölösleges külön hangsúlyozni.

A helyi együttműködésnél – a mi viszonyainkkal egybevetve – érdekesebb a r e g i o n á l i s együttműködés, amely a nyugat-európai közművelődési könyvtárak között egyre erősebben bontakozik ki. Svédországban pl. a közművelődési könyvtárak három régiót alkotnak. Mindegyik központja egy nagy, szilárd, tudományos szintű városi könyvtár, és pedig Dél-Svédország számára Malmöben, a központi országrész számára Stockholmban, a ritkán lakott Észak részére pedig Umeåban (ejtése: kb.: úmeó). A régióközpont szerepét betöltő három városi könyvtár nemcsak a könyvtárközi kölcsönzést fogja össze, hanem egyuttal a rábizott területen található kisebb könyvtárak módszertani és tájékoztatási központja is. A megnövekedett feladatkörrel együtt járó többletkiadásainak fedezésére külön központi pénzeszközöket kap. (Hasonló módszerrel alakítják ki a hollandok is regionális könyvtáraikat, csak ott a könyvtári régióközpontok hálózata sokkal sűrűbb.) Számunkra nehezen elfogadható viszont az a gyakorlat, amely – elvi okokból – elkülöníti a közművelődési könyvtári régióktól az egyetemi könyvtárakat, ez utóbbiak feladatkörét az egyetemeken jelentkező szakirodalmi és tájékoztatási igények kielégítésére korlátozva.

A fentieknél lényegesen szorosabb és tanulságosabb az együttműködés az e g y t u d o m á n y t e r ü l e t h e z t a r t o z ó nagy könyvtárak között. Finnországban, Svédországban és máshol kialakult a nagy könyvtárak gyűjtőkörének az egybehangolása. Az egy tudományághoz tartozó nagy könyvtárak együttműködése számos kézzelfogható eredménnyel is járt, pl. Svédországban a szakosított központi folyóiratjegyzékek ("List Tech", "List Bio-Med") feltárják a nagy könyvtárak külföldi folyóiratanyagát – általában számítógépes feldolgozással. Hasonló a helyzet az új beszerzések központi jegyzékével is. A tendencia itt az, hogy a kisebb jelentőségű intézményeket elhagyva csak az egyes tudományágak reprezentatív könyvtárainak anyagát dolgozzák fel. Az összeállítási munkának ez az egyszerűsítése tulajdonképpen csak a feltüntetett lelőhelyek számát csökkenti, a jegyzékben szereplő címeket lényegében véve nem.

Említésre méltó a központi katalogizálás és cédulaellátás svédországi megszervezése is. A tudományos könyvtárak számára a nemzeti és egyben tudományegyetemi könyvtár feladatait ellátó Királyi Könyvtár, a közmívelődési könyvtáraknak pedig a Könyvtári Szolgálat nevű lundi alapítvány szállítja a kész katalóguscédulákat.

Számunkra azonban mindezeknél tanulságosabb a skandináv országok (vagy saját, valószínűleg finn indíttatású szóhasználatuk szerint: északi országok) nemzetközi könyvtári együttműködése.

A műszaki és természettudományi kutatások egybehangolását a N O R D F O R S K az Északi Országok Műszaki-Természettudományos Kutatási Együttműködési Intézete végzi, amelynek mindegyik északi országban külön szervezete van. Ez a testület általában csak közvetve foglalkozik könyvtári témákkal. Egyik közvetítő szerve a S C A N D O C, a Skandináv Dokumentációs Központ; ez a skandináv országok Washingtonban székelő közös dokumentációs szervezete, amelynek munkaterülete közvetlenül a könyvtárügy és a dokumentáció körére terjed ki.

A SCANDOC 1960-ban alakult meg. Feladata azoknak az Európa számára nehezen hozzáférhető kutatási eredményeknek a beszerzése, amelyek az USA-ban kerülnek közzétételre, vagy legalábbis az amerikai dokumentációs irodalomban válnak hozzáférhetőkké. Kiadványtipusokban gondolkodva: munkaterületéhez tartozik a könyvkereskedelmi forgalomba nem kerülő könyvek, reprintek, nem titkos haditechnikai szabványok stb. beszerzése. Az elsődleges szakirodalommal való ellátottság biztosításán túl természetesen a szorosabban vett dokumentációs munka is fő teendői közé tartozik.

A SCANDOC - washingtoni központján kívül - mindegyik tagországban egy "hidfőt" is fenntart. Ez az intézmény vállalja a saját országa területén felmerülő igények összegyűjtését, megszürését és a központba való továbbítását. (A megszürés azért fontos, mert számos kérés az ország vagy Skandinávia területéről is kielégíthető, s ezért fölösleges a tengerentúli apparátust működésbe hozni.) A kérések teljesítésének átlagos átfutási ideje értesülésem szerint kb. két hónap. A SCANDOC néhány főnyi személyzetét a NORDFORSK finanszírozza, a megrendelőknek csak a kérésük teljesítésével kapcsolatos költségeket kell megtéríteniük. Ezek a térítések is a "hidfők"-höz futnak be; az egyes országok a tőlük beérkező kérések arányában vesznek részt a SCANDOC fenntartásában.

A Skandináv Dokumentációs Intézet működése némileg rokon az egyes országokban, így Svédországban is alkalmazott ún. m ű s z a k i a t t a s é k tevékenységével. A műszaki attasék olyan kutatómérnökök, akik egy iparilag fejlett országban működő diplomáciai képviselőhöz tartozva gyűjtik a legfrissebb vagy nehezen hozzáférhető információkat, amelyeket azután egy országos

intézmény feldolgoz, elemez, szétsugároz. A műszaki attasék tehát magányosan dolgozó kutatómérnökök, szemben a SCANDOC-kal, amely intézmény. Lényegesebb különbséget jelent azonban az a körülmény, hogy míg a SCANDOC szubkontinentális szervezet, s így eredményei is több ország között oszlanak meg, a műszaki attasék csak saját országuk számára szereznek be információkat.

Az északi országok leginkább közismert könyvtári vonatkozású kooperációs vállalkozása a Scandia Plan, a híres gyűjtőköri együttműködési program. Főbb vonalaiban nálunk is jól ismert; a nemzetközi szakirodalom beszerzésének a skandináv nagykönyvtárak közti megosztását jelenti, szak- és nyelvterületek szerint. (A magyar nyelvű műszaki szakirodalom beszerzésének skandináv felelőse pl. a helsinki műszaki egyetem könyvtára.) A megosztás természetesen elsősorban a nem alapvető fontosságú irodalomra vonatkozik, így pl. a "kis nyelveken" közzétett anyagra. Ebben a vonatkozásban, tehát a periferikus szakirodalom, ezen belül is elsősorban a folyóiratok beszerzése terén nagy jelentőségűvé válhat ez az együttműködési program. Célja nem a dollárban kifejezhető megtakarítás, hanem a nemzetközi szakirodalom szorosabb, pontosabb "lefedezése"; nem pénzügyi, hanem szakmai előnyöket várnak tőle az illetékesek. Meg kell azonban jegyezni, hogy a nagyszabású terv megvalósítása elég vontatottan halad, és általános vélemény, hogy határfoka tudományterületenként különböző. Mindenesetre így is hatalmas a vállalkozás, és teljes gyakorlati megvalósulása esetén (amihez tartozik pl. a kijelölt gyűjtőköröknek meg nem felelő periferikus állományrészek nemzetközi szintű kicserélése) nagy horderejű változásokat hoz az érdekelt országok könyvtárügyében.

A skandináv országokban tapasztalható együttműködési-integrációs törekvések számunkra is elgondolkoztatóak lehetnek. A helyi, regionális és tudományterületi együttműködés problémái napirenden vannak. A nemzetközi szintű kooperációt tekintve: a baráti országokban is egyre gyakrabban vetődnek fel konkrét együttműködési rendszerek kiépítésére irányuló elképzelések. Azt hiszem, a Scandia Plan, a SCANDOC és más hasonló vállalkozások hasznos tapasztalatokkal, szempontokkal szolgálhatnak az együttműködés irányainak, céljainak, módszereinek kiválasztásához.